

Бібліотеці ім. Короленка – 140 років!

ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка – сучасний науково-інформаційний заклад, культурно-освітній і методичний центр, регіональне книгосховище творів друку, духовна скарбниця краю. За 140 років свого існування пройшла шлях від громадської до універсальної наукової бібліотеки.

Від 1876 року бібліотека діяла як газетна читальня, знаходилася на приватній квартирі. Фонд складався лише з періодичних видань, телеграм з театру війни на Балканському півострові. Засновниками бібліотеки була група демократично налаштованої інтелігенції міста, зокрема П. П. Червинський, О. П. Карпинський, С. Ф. Русова, О. О. Русов, О. А. Тищинський, О. М. Борсук, І. Л. Шраг, В. Є. Варзар, І. Г. Рашевський та інші. Всього засновників було 50. Основу фонду бібліотеки становили книги та періодичні видання самих засновників: О. П. Карпинського, П. П. Червинського, І. І. Ясинського, Н. А. Константинович, подружжя Русових та ін.

Чернігівська громадська бібліотека була відкрита 15 (28) березня 1877 року на підставі Статуту, затвердженого міністром внутрішніх справ 9 лютого того ж року. Відповідно до Статуту Правління складалось із 5 членів, вибраних черговими Зборами строком на один рік. До обов'язків Правління належало найм, опалення та освітлення приміщення, запрошення бібліотекарів, сторожів. Також Правління опікувалось пошуком грошових коштів на утримання бібліотеки та складанням звітів про роботу та грошовий потік бібліотеки.

Членами Правління були напрацьовані перші правила для читання газет і журналів відвідувачами. Читальня відкрилася на першому поверсі у круглій кімнаті будинку губернської земської управи (нинішнє приміщення обласної державної адміністрації). Протягом 1877 року було пожертвовано і надано у тимчасове користування 564 книги, тож трохи згодом, у лютому 1878 року, був відкритий абонемент для видачі книг додому.

Для відвідувачів читальні згідно зі Статутом установили таку плату: 2 рублі на рік, 20 коп. на місяць і 2 коп. за одноразове відвідування бібліотеки. В неділю і святкові дні користування читальною бібліотекою було безкоштовним.

Для відвідувачів бібліотеки, які брали книги додому було встановлено три розряди оплати: 8;4 та 2 рублі за рік, або 80;40 і 20 коп. за місяць.

Більше $\frac{3}{4}$ суми коштів для утримання бібліотеки складалися з пожертв членів-засновників та зібраних грошей з концертів М. В. Лисенка, який приїздив з Києва, вистав любителів місцевого театру, організованих лекцій. Зі звіту бібліотеки: «Кроме этого Правление...отправило поздравительную телеграмму литератору А. Н. Пыпину в день 40-летнего его юбилея, выразив ему при этом благодарность за его многолетние неустанные труды в деле увеличения читателей серьезных статей, расширяющих кругозор общественного самосознания; выражало благодарность г-же Заньковецкой за помощь, оказанную ею своим участием в вечере, устроенном в пользу Библиотеки ...» І лише $\frac{1}{4}$ – то внески передплатників бібліотеки.

У січні 1895 року збори встановили безоплатні відвідини читальні для читання не лише періодичних видань, але й книг.

Велику допомогу надавала чернігівська українська «Громада» і товариство «Просвіта». Вагомий внесок у розвиток бібліотеки зробило подружжя Коцюбинських. Віра Устимівна Коцюбинська (у дівочтві Дейша) була завідувачкою бібліотеки. 1905 року вона підготувала до друку та видала «Каталог книг Черниговской общественной библиотеки» (єдиний, що зберігся до наших днів, з усіх виданих у той час каталогів)).

Один із курйозних випадків із історії бібліотеки, який стався на початку 1905 року, заслуговує на особливу увагу. Разом із зростанням активності народних мас міст і сіл в історичному процесі зростає інтерес і до справ бібліотеки. З кінця 90-х років XIX століття активне громадське життя вирує у бібліотеці. Тут збирається прогресивна частина містян, знаходять прихисток різноманітні «партії», точаться гарячі дебати, йде запекла боротьба з питань, здавалось, зовсім неважливих. Ці збори набули особливо живий і бурхливий характер. Посилення просвітницької діяльності серед мас, введення нового правила – внесок передплатниками 4-го розряду застави у розмірі 1 рубль, спричинило значне збільшення у лавах користувачів представників трудового люду.

Кількість відвідувань передплатників 4-го розряду перевищила в 1,4 раза кількість відвідувань передплатників 2-го розряду, в 2,9 – 3-го розряду і в 5,7 – 1-го розряду.

«Всего каких-нибудь 10-15 лет тому назад обитатели этих районов не имели почти никакого представления об общественной библиотеке, а теперь книги из библиотеки можно встретить даже в самых глухих углах города, хотя, разумеется, далеко еще не везде, к сожалению. Почти пустынный пре-

жде читальный зал библиотеки теперь, особенно по праздничным дням, буквально переполнен трудовыми элементами городского населения, так что нередко даже стоят негде там».

Усе більше незаможного люду ставало користувачами бібліотеки. За умовами Статуту бібліотеки, у загальних зборах членів бібліотеки могли брати участь (і відповідно впливати на роботу бібліотеки) тільки особи, що внесли протягом року 2 рублі за читання. Передплатники 4-го розряду вносили менше цього і не мали права брати участі у зборах. Місцева адміністрація не могла допустити, щоб трудящі маси, які і становили 4-й розряд передплатників, брали участь в управлінні бібліотекою.

Чим більше бібліотека стає популярною, чим більше значення вона має для широких верств містян, тим більше недовіри і незадоволення вона викликає у місцевої адміністрації.

«Предлагаю правлению не назначать общих собраний впредь до особого моего распоряжения; в виду неполучения мною журнала предыдущего заседания и в виду допущенных на таком обсуждении не подлежащих ведению его вопросов и произнесения речей, несоответствующих кругу ведомства собрания библиотеки, – я не допускаю». Таке розпорядження губернатора отричало Правління бібліотеки.

Ця «історія» викликала значну зацікавленість у багатьох містян і стала найважливішою проблемою міста, про яку говорили всі і скрізь.

Через кілька днів після заборони загальних зборів бібліотеки (скоріше за все за негласним наказом губернатора) до лав її передплатників з правом брати участь у зборах записалось більше 200 чиновників різних відомств, які до цього навіть не уявляли, що таке бібліотека, питаючи: «А де тут канцелярія?».

Убачаючи у такій активності з боку адміністрації загрозу того, що під час виборів Правління до нього можуть потрапити люди далекі від справ бібліотеки, передплатники 4-го розряду активно стали залучати до користувачів бібліотеки нових передплатників. Самі ж активно і переходили до 3-го розряду, який давав право брати участь у загальних зборах. Багато хто сплатив при цьому останні копійки, відмовляючи собі у найнеобхіднішому, аби тільки стати користувачем бібліотеки і мати змогу відстояти її. В кінцевому рахунку всі ці перипетії позитивно відобразились на матеріальному становищі бібліотеки. За рік їх стало більше тисячі. І багато хто з «вимушених» користувачів завдяки чарівній дії книг стали справжніми друзями бібліотеки.

Але були і негативні наслідки такого активного життя бібліотеки: особливо увага до неї керівників міста і губернії. Бібліотеку неодноразово кривали: *«По постановлению судебного следователя по особо важным делам Л. А. Алферова, от правления закрытой библиотеки отобраны каталоги и книги постановлений общих собраний и правления. Отобрание каталогов и книг является следствием возбужденного прокурорским надзором дела за хранение в библиотеке нелегальной литературы».*

У буремні роки революції 1917-1919 роки функціонування бібліотеки тимчасово призупинили. Трохи згодом, у зв'язку зі встановленням радянської влади, місцеве самоврядування, органам якого підпорядковувалася бібліотека, було ліквідовано. Всі просвітницькі заклади передано Наросвіті. Громадська бібліотека повністю перейшла на державне утримання. Книжковий фонд складався з книг націоналізованих бібліотек.

У 1921 році рішенням колеції Губполітосвіти бібліотека отримала новий статус – Центральна бібліотека. 1922 року бібліотеці присвоєно ім'я В. Г. Короленка. Державною обласною бібліотекою вона стала в 1934 р. Відтоді тут сформувався центр методичної, бібліографічної та краєзнавчої роботи в області.

Друга світова війна завдала величезних втрат бібліотеці. У ніч з 23 на 24 серпня ворожа авіація зруйнувала приміщення бібліотеки. Згоріли фонд, в якому нараховувалось 216 тис. примірників, майно бібліотеки.

У період окупації 1941-1943 рр. бібліотека працювала як міська, зосередивши у своїх фондах 148 тис. томів з різних книгосховищ Чернігова. Відступаючи з міста, німці знищили майно і фонд бібліотеки, підпаливши її зсередини.

Після війни заклад відновлював свою діяльність з нуля. 5 тис. книжок надійшло з книгосховищ міста та зібрано населенням. Найактивніше книги збирали учні шкіл. 18,6 тис. примірників надійшло з Держфонду, щоправда більшість надісланих книг були неактуальними і не користувалась попитом. 1 грудня 1943 р. бібліотека поновила свою роботу.

За весь час свого існування бібліотека не мала свого приміщення, яке б відповідало вимогам збереження фонду та умовам роботи читачів і працівників. І тільки в 1974 р. бібліотека отримала приміщення по вул. Леніна, 41 (нині просп. Миру, 41), колишнє помешкання обкому партії. Ця будівля – пам'ятник українського архітектурного модерну – зведена в 1910-1913 р.р. інженером Д. Д. Афанасьєвим за проектом архітектора О. І. Фон-Гюгена для Дворянського земельного і Селянського поземельного банків. Ця споруда й нині є окрасою міста: привертають увагу мальовничий майоліковий декор фронтонів, квадратна башта головного входу з наметовим верхом, гранітні плити цокольного поверху, різноманітні за розмірами і формою віконні отвори.

Сьогодні бібліотека – авторитетний культурно-освітній, науковий та інформаційний заклад. Загальний фонд бібліотеки становить більше 860 тис. примірників документів 55 мовами. Ним користується більше 34,4 тис. користувачів. Має найбільший в області репертуар періодичних видань. Щорічно передплатується більше 500 назв газет і журналів різної тематики. Особлива цінність – фонд рідкісної літератури, який нараховує близько 15 тис. видань. Документів до 1917 р. – 5,7 тис. примірників. Серед них: книги, часописи, газети краєзнавчого змісту. Ведеться окремий каталог рідкісних видань до 1917 р.

Роботу бібліотеки забезпечують 12 структурних підрозділів. До послуг користувачів загальний та п'ять спеціалізованих читальних залів, 2 інтернет-центри на 20 робочих місць: за програмою «Бібліоміст» та за програмою LEAP «Інтернет для читачів публічних бібліотек», значний інформаційно-бібліографічний апарат.

Сьогодні бібліотека не тільки інформаційний центр, а й центр спілкування й освіти. Понад 30 років працює клуб «Краєзнавець». За час свого існування цей клуб згуртував навколо себе еліту користувачів: науковців, викладачів вузів, творчу інтелігенцію.

Великою популярністю користуються клуби спілкування англійською, італійською, німецькою, іспанською, французькою мовами, які розраховані на різні категорії користувачів. У клубах (їх усього 16) можна поспілкуватися на різні теми з носіями мови, які, як правило, є волонтерами Корпусу миру. Працюють центри «Вікно в Америку», «Європейської інформації». Центр «Правової інформації» спільно з партнерами – фахівцями Головного територіального управління юстиції у Чернігівській області – надає безкоштовну юридичну допомогу. Центр «По обслуговуванню користувачів з особливими потребами» стає в нагоді людям з обмеженими можливостями, яким особливо потрібні підтримка і спілкування.

Для громади Чернігова та області щороку проводиться більше 250 заходів популяризації книг: літературні вечори, презентації, зустрічі з письменниками, круглі столи, науково-громадські читання, свята книги тощо. Організуються численні тематичні виставки та перегляди літератури.

До святкування Всеукраїнського дня бібліотек проводяться День відкритих дверей, акції «Безкоштовного запису до бібліотеки», «Я люблю свою бібліотеку», екскурсії по бібліотеці, численні заходи популяризації бібліотеки і читання.

«Мистецька вітальня», яка стала наступницею клубу «Світ прекрасного», стала осередком культурного життя для жителів Чернігова. Щомісяця організуються виставки художників, фотохудожників, майстрів народної творчості. Учасниками виставки можуть бути як професійні майстри, так і аматори. Багатьох талановитих людей, які згодом стали членами спілок (художників, фотохудожників) України відкрила саме бібліотека.

З 1998 року бібліотека має вихід в Інтернет, а у 2010 р. підключена до WIFI.

На базі книгозбірні працює Регіональний тренінговий центр, діяльність якого направлена на сприяння розвитку регіональної бібліотечної інфраструктури шляхом підвищення кваліфікації працівників бібліотек області, навчання бібліотекарів роботі з новітніми технологіями та підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення, надання підтримки бібліотекам області у здійсненні адвокаційної діяльності та залученні додаткових ресурсів, просуванні бібліотек області серед широкої громадськості.

У час, вільний від тренінгів і соціокультурних заходів, що відбуваються у РТЦ, він працює як інтернет-центр для користувачів з безоплатним доступом до мережі Інтернет.

Великою популярністю серед користувачів «третього віку» користується проект «У Всесвітній мережі всі покоління». Він запроваджений і реалізується як продовження ініціативи програми «Бібліоміст». Метою проекту є навчання користувачів бібліотеки (переважно людей поважного віку) основам комп'ютерної грамотності та основам роботи в Інтернеті.

Популярністю користується WEB-сайт бібліотеки. До послуг користувачів новини бібліотеки, електронний каталог, який налічує майже 270 тис. записів від 2000 року, віртуальна довідка, зведений каталог періодичних видань м. Чернігова, електронні краєзнавчі бази даних «Пам'ятні місця», «Відомі особистості». Робота над створенням фонду електронних ресурсів – один із пріоритетних напрямів діяльності Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка. З 2002 р. реалізується проект «Електронна бібліотека», яка має 7 сторінок: «Наші видання», «Галузеві видання», «Митці Сіверянського краю», «Періодичні видання Чернігівщини», «Книжкова пам'ять України. Чернігівщина», «Галузеві видання», «Тематичні колекції».

Формування електронної бази даних статей здійснюється з використанням банку даних аналітичних описів статей журналів української періодики Центрально-Українського кооперативного каталогу.

З 70-х років ХХ ст. у бібліотеці добре налагоджена видавнича діяльність. Створена чітка система науково-допоміжних і рекомендаційних бібліографічних посібників універсального та тематичного характеру, що дає змогу розкривати фонди бібліотеки й задовольняти інформаційні потреби її користувачів. У видавничому доробку бібліотеки щорічні посібники «Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси», «Література про Чернігівську область за ... рік», «Знаменні та пам'ятні дати по Чернігівській області на ... рік», «Зведений каталог-довідник місцевих періодичних видань (1839-1917)», серії біобібліографічних покажчиків «Історики та краєзнавці Чернігівщини», «Письменники Чернігівщини» тощо.

За 140 років бібліотека пройшла нелегкий шлях: пережила дві війни, зміни влади, повне віряння у пристосованих приміщеннях, двічі починала свою діяльність з нуля, але, незважаючи ні на що, вижила, вистояла і розвивається, постійно втілюючи нові ідеї, нові технології.

Звичайно, без людей, колективу професіоналів, без їхньої наполегливої праці не було б бібліотеки, яку ми сьогодні бачимо. Майже чверть століття очолював бібліотеку заслужений працівник культури України П. В. Грищенко, все своє життя присвятили улюбленій професії Л. В. Феофілова, Ю. М. Самойленко, В. І. Мозгова, О. М. Толкачова, Л. В. Студьонова, Н. М. Волкова, В. І. Ступак, К. І. Алчина, В. В. Зелінська, Н. В. Романчук, Г. О. Коваленко та ін. Сьогодні очолюють основні ділянки роботи бібліотеки Л. М. Дубовик, А. М. Мальована, Л. І. Поймонова, В. Р. Кашнікова, І. Я. Каганова,

Г. К. Мамчур, Л. В. Поліщук, О. Г. Соловцова, О. І. Іваненко, О. П. Попович, В. К. Куценко, Н. В. Карбовська, О. А. Сльозка, О. В. Величко, Л. А. Седько, О. М. Костенко.

Життя рухається вперед, і перед закладом постають все нові завдання. Адже, щоб залишитися цікавими для читачів, бібліотека повинна передбачати їхні запити і своєчасно задовольняти. Колектив бібліотеки робить усе можливе для якнайкращого забезпечення сучасного рівня обслуговування, допомагає своїм користувачам здобути знання та вдосконалити професійну майстерність, зберігає кращі наукові, просвітницькі та культурні традиції рідного краю.

Література:

1. Аліференко І. Електронна бібліотека Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка / І. Аліференко // Бібліотечна планета. – 2015. – № 3. – С. 27 – 29.
2. Бурный Н. Я. Чернигов (Заметки и наблюдения) / Н. Я. Бурный // Южные записки : еженед. журн. – Одесса, 1905. – № 13 (27 марта). – С. 39 – 45.
3. Духовна скарбниця краю. Вип. 1. Від громадської – до універсальної наукової бібліотеки : іст. нарис / [Л. В. Студьонова] ; Черніг. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Чернігів : [б. в.], 2002. – 56 с. – До 125-річчя з часу заснування .
4. Карнабед А. А. Історія нашого дому / А. А. Карнабед ; Черніг. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Чернігів : [б. в.], 2002. – 12 с.
5. Отчет Правления Черниговской общественной библиотеки, о состоянии материальных средств библиотеки к 27 марта 1877 г. // Черниг. губ. ведом. (Особые прибавления). – 1877. – 3 апр.
6. Очерк развития Черниговской общественной библиотеки за 20 лет ее существования (1877-1896) и отчет библиотеки за 1897 год // Зем. сб. Черниг. губ. – 1898. – № 5. – С. 1 – 116.
7. Отчет Правления Черниговской Общественной Библиотеки, о состоянии материальных средств библиотеки к 27 марта 1877 года // Черниговские губернские ведомости (Особое прибавление). – 1877. – № 14. – 3 апр. – С. 2.

Інна АЛІФЕРЕНКО,

*директор Чернігівської обласної
універсальної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка*

Редколегія журналу «Літературний Чернігів» щиро вітає Інну Михайлівну зі славним ювілеєм, який вона щойно відзначила, бажає успіхів у праці і всіляких гараздів у особистому житті.

З роси і води Вам, дорога Інно Михайлівно!